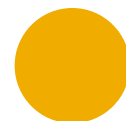

VENKOV – PROSTOR – SÍDLA
GEOGRAFIE OBYVATELSTVA A OSÍDLENÍ II/5

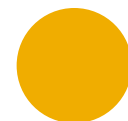
VNÍMÁNÍ VENKOVA

- Ruralita = izolace (?)
 - Vzdálenost od velkých městských center, nižší civilizační úroveň (JOHNSTON 1986)
- Typy krajiny – zóny:
 - (urbanizované), s prioritou zemědělské výroby, smíšené zemědělsko-rekreační, (rekreace a přírodních parků)
- Zalidnění a vzdálenost od velkého města
 - 20 tis. / 5 mil., 100 tis. / 10 mil.
- Velký sociologický slovník (1996):
 - ...jiný způsob života, spojení s přírodou, jiná sociální struktura

PŘÍSTUPY (HALFACREE 1993):

- Deskriptivní – prostřednictvím:
 - Statistické analýzy, administrativního vymezení, zastavěné plochy, funkčních regionů, zemědělství, velikosti a hustoty osídlení
- Socio-kulturní
 - Chování, způsob života
- Venkov jako lokalita
 - Přítomnost venkovských prvků
- Venkov jako sociální reprezentace
 - Sociální konstrukce / sebevnímání

TIPOLOGIE VENKOVA

- 2 typy:
 - Pruský (junkerský):
 - sedlácké hospodaření se smíšenou strukturou
 - kompaktní venkovské sídlo
 - Půda – majetek – dědictví
 - OVLIVNĚNÍ SOCIALISTICKÝM HOSPODAŘENÍM:
kolektivizace, združstevňování / v sídelní struktuře vesnice
hierarchicky a funkčně diferencované
 - Kolonizační:
 - farmářský typ hospodaření se specializovanou produkcí
 - Jednotvárné účelové stavby
 - Půda kapitálem

- Index rurality (CLOKE 1977)
 - 16 indikátorů, týkajících se populace, bydlení, zaměstnanosti, migrace
 - 4 kategorie: extrémně rurální až extrémně nerurální / zázemí měst, periférie
- JAPONSKO
 - Suburbánní, urbánní stínový, periferní, zemědělský, odlehlý, samozaměstnanecký (celkem 14 typů)
- BRITÁNIE
 - Zachovalý – proti rozvoji, ochrana, bydlení, odpočinek
 - Soutěživý – dominantní zájmy farmářů a rozvoj
 - Paternalistický – velké soukromé statky a farmy
 - Klientelistický – okrajová území, zemědělství závislé na podpoře státu, zaměstnanost a životní úroveň

SPECIFIKA VENKOVA

- Ruralismus (WIRTH 1938)
 - Způsob života charakterizovaný stabilitou, integrací a přísnou stratifikací (OPAKEM URBANISMUS)
- Městská / venkovská dichotomie (REISSMAN 1964)
 - Sekulární/religiózní, solidarita organická/mechanická, dohoda/stav, městský/lidový, průmyslový/vojenský?, společnost/společenství, racionální/tradiční
- Rural-urban kontinuum typologií nebo procesem?
 - Modelová sídelní evoluce: tradiční venkovská obec – současná vesnice – urbanizované sídlo – semi-město – současné město – modelové město (PAHL 1966)

- Ideologie rurálního prostředí (FLYNN 1982)
 - Ideologie malého města
 - přirozený životní styl spjatý s přírodním prostředím
 - Agrarismus
 - Život na farmě nejlepší forma rodinné výchovy
 - Ruralismus
 - Otevřený prostor bez větší zástavby, nekonzumní způsob života
- Rurální deprivace (úpadek venkova, SHAW 1979)
 - Výsledkem působení průmyslové etapy vývoje společnosti
 - Pracovní příležitosti, bydlení, vzdělávání, mobilita
 - *Kdo rozhoduje? Kdo platí? Kdo získává?*

RURAL-URBAN FRINGE (ROZHHRANÍ)

- Přechodné území / možný konflikt
 - Víceúčelové využití země (*multiple land use*), kontaktní pás (*fringe belt*), rozptýlené město (*dispersed city*)
 - Sídla s obytnou funkcí (*dormitory villages, rurban villages*)
 - Sídla s jednoznačně obytnou funkcí (*dormitory settlements*) – na základě migrace z centrálních měst / *metropolitan villages*
- Tzv. střediskové obce (*key settlements*)
 - „stimulace růstu v odlehlých venkovských územích“, konzervace X rozvoj, plánování populace a sídel na základě efektivity
 - bez jednoznačně pozitivních výsledků (Británie, Československo)

PERSPEKTIVA VENKOVA

- „protikladné“ publikace (1992)
 - *Das gefährdete Dorf X Das Land hat Zukunft*
- Evropská unie
 - Zemědělská/venkovská politika – až $\frac{3}{4}$ rozpočtu (regionální politiky v širším slova smyslu), trvalý pokles
- Součást globalizace:
 - Prvky mezinárodní ekonomické scény
 - Příjemce investic, dotací – úloha malého a středního podnikání
 - Venkov stejně spotřební jako výrobní
 - Mj. znovuzalidňování (*repopulation*) rurálních oblastí, nová střední vrstva vs. původní obyvatelé, farmářská lobby vs. environmentalisté

KLASIFIKACE VENKOVSKÝCH SÍDEL (PODLE UN DEMOGRAPHIC YEARBOOK, IN ZUBRICZKÝ 2005)

VE STŘEDNÍ EVROPĚ ZHRUBA 1/3
POPULACE VE VENKOVSKÝCH
SÍDLECH

stát	hranice
Dánsko	200
Řecko	200
Island	200
Norsko	200
Austrálie	1 000
Kanada	1 000
Nový Zéland	1 000
Skotsko	1 000
Irsko	1 500
Francie	2 000
Nizozemsko	2 000
Lucembursko	2 000
Španělsko	2 000
Rakousko	5 000
Portugalsko	10 000
Švýcarsko	10 000

VÝVOJ/KONCENTRACE VENKOVSKÉHO OSÍDLENÍ

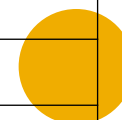
- Z celosvětového pohledu:
 - ústup rozptýleného typu
 - Bezpečnost, rodinná kolonizace, soukromé vlastnictví, chov dobytka, reliéf krajiny
 - ve prospěch kompaktního
 - Obrana ve středověku, ne/dostupnost vody, rozdělení dědictví, rostlinná výroba, politická / náboženská / ideologická rozhodnutí
- Formování specializovaných služeb
 - nadlokálního/regionálního dosahu/funkce (*outsized function*) v „rozptýlených“ městech (*dispersed city*)
- Principy/důvody politiky koncentrace
 - Fyzické, např. zamezit vzniku/rozvoji malých sídel v krajině
 - zemědělské, zvýšit produkci uchováním zemědělského půdního fondu
 - ekonomické, redukovat náklady na infrastrukturu
 - Socioekonomické, zvýšit komunikaci venkovanů

VENKOVSKÁ KOMUNITA

(ROBINSON 1998, V OBDOBÍ NÁSTUPU INDUSTRIÁLNÍHO OBDOBÍ)

OTEVŘENÁ	UZAVŘENÁ
mnoho vlastníků půdy	koncentrace vlastnictví půdy
malé farmy	velké
brzké ohraničení/oplocení	pozdější
dvě zaměstnání farmářů	nedostatečné zdroje pracovních sil
podíl farmářů na částečný úvazek	zdroje PS doplněné z otevřených komunit
rozvinutá řemesla a obchod	málo
poskytování služeb pro jiné obce	spoléhání na služby z jiných obcí
nedostatečné řízení obce	řízení/usměrnění výstavby domů
samospráva	statkářský paternalismus
nekonformní náboženství	velkostatkář je patronem církve
radikalismus v politice	konzervatismus
rozvoj manufakturní výroby	nedostatečný
populačně velké	malé
vysoký podíl chudých	nízký

- Znaky současné venkovské komunity (BAKŠA 1991):
 - Vyšší vzájemná sociální závislost
 - Menší variabilita profesních možností
 - Menší sociální diferenciacie a zúžený prostor sociální mobility
 - Silná vazba na tradice a slabší inklinace k sociálním změnám
 - Silnější determinace přírodním prostředím
- Typologie / typy venkovských komunit (JONES 1973):
 - Otevřená/integrovaná – centrem pro okolní obce
 - Uzavřená/integrovaná – dovnitř X navenek
 - Otevřená/dezintegrovaná – napětí X kontakty
 - Uzavřená/dezintegrovaná – upadající, periferní

PROMĚNA OSÍDLENÍ

- Prostorový vývoj (MARTIN 1957):
 - Princip gradientu: vliv města na zázemí na základě vzdálenosti a poklesu vlivu (*distance-decay*)
 - Princip diferenciacce: urbanizace transformuje původně nediferencované oblasti prostřednictvím funkční specializace
- Metropolitní vesnice (*metropolitan villages*)
 - Přenos městského způsobu života na venkov
 - Těsné zázemí měst „mentálně urbanizované“, fyzicky zůstává „rurální částí krajiny“
 - Dostupnost do centra s městským typem zaměstnání – utváření denních městských systémů / funkčních městských regionů (*daily urban systems*)

FENOMÉN DRUHÉHO BYDLENÍ

- Druhé domovy městského obyvatelstva
 - Second homes, weitere Wohnung / Zweitwohnung / Zweitwohnsitz, residences secondaires, drugi dom
- Disperze města na venkov – sezónní, temporální suburbanizace
 - Již ze starověku, nástup po roce 1945
- Kritéria, faktory:
 - Časová dostupnost: ideálně do 1 hod (1914 15 km X dnes až 100 km)
 - Doba pobytu: postupné prodlužování, práce, roční období
- Výhody X nevýhody pro venkov – např.:
 - Nové pracovní příležitosti/možnosti podnikání X
 - Tlak na technickou infrastrukturu, životní prostředí

KONTRAURBANIZACE

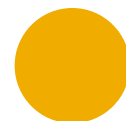
- Působení migrace (RAVENSTEIN 1885) – zákony:
 - 2. Města absorbují nejprve obyvatelstvo z nejbližšího zázemí a poté ze vzdálenějšího.
 - 5. Migranti na velké vzdálenosti se stěhují zpravidla do největších měst.
 - 6. Obyvatelé měst se stěhují méně než obyvatelé venkova.
 - **4. Každý výrazný migrační tok vyvolá také určitý kompenzační zpětný tok → KONTRAURBANIZACE**
 - Obrácená, opačná, zpětná, *counterurbanisation*
 - Proces dekoncentrace obyvatelstva s převahou migrace z větších sídel do menších (BERRY 1976)
 - USA 60. a 70. léta 20. stol.
 - Do zázemí metropolitních oblastí / do malých metropolitních oblastí v původní periferii (Sunbelt)
-

- Zastavení depopulace venkovských území, opak urbanizace
- Spjatost s procesy decentralizace a dekoncentrace
 - pohyb směrem dolů po hierarchické škále od největších měst po vesnice
- Změna od koncentračních procesů k převládajícím rozptylovacím (*dispersal*) (CHAMPION 1989)
 - Dolů po městské hierarchii, výhody ekonomické / environmentální
- téměř v každém z nás je hluboko zakořeněná latentní preference venkovského způsobu života

KVALITA ŽIVOTA NA VENKOVĚ

- Heslo „zpět k přírodě“
 - Od 80. let v západní Evropě na venkov k doposud přítomným „starým, nemocným a chudým?“ přichází obyvatelé nové kategorie
 - Měšťané po odchodu do důchodu, majitelé druhého bydlení, ale i neorolníci a neoumělci (CHIVA 1980)
- V populaci sociální „mix“ (CLOUT 1981)
 - Věk, pohlaví, profese, příjmy atd.
 - Uplatňování tradičních hodnot
 - Romantismus / idealismus X východiska z krize města, stylu života, ekologie
 - Mobilizace vnitřních zdrojů a využití místních iniciativ

- Kvalita života – definice, obsah?
 - Dostatek jídla, být zdravý, bydlet v pěkném prostředí, být spokojený v práci, mít podmínky na odpočinek, pocit bezpečí před kriminalitou
- Rurální deprivace
 - Nízký příjem, vysoký podíl lidí s nízkým příjmem, důchodců, žen v domácnosti, nezaměstnaných
 - Malé možnosti ve sféře zaměstnání, podnikání, veřejných službách
 - Omezená mobilita, hlavně starších, dětí, matek v domácnosti, chudých
- Nástup telematiky
 - Odpadá nezbytnost fyzické blízkosti místa bydlení a práce
 - Vč. teledomů – např. Skandinávie
 - Rozptyl aktivit, dekoncentrace, redukce významu vzdálenosti resp. odlehlosti

